

Az elítéltek elhelyezési körülményei

A fogva tartottak elhelyezési követelményei az idők során lényegesen megváltoztak. Erről a büntetések és intézkedések végrehajtásáról rendelkező 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet, a büntetésvégrehajtás szabályzatáról szóló 2/1980. (IV. 21.) IM sz. rendelettel módosított 8/1979. (VI. 30) IM sz. rendelet, valamint a büntetésvégrehajtási szabályzat végrehajtásáról rendelkező 101/1981. (IK. 2.) IM sz. utasítás szól.

A jogszabály készítésekor megfogalmazódott, hogy — a korábbi Bv. Szabályzat hatálybalépése óta eltelt évek során — a népgazdaság fejlődésével párhuzamosan az e téren elért eredményeket rögzítse, és hosszabb távra jelölje meg a feladatokat. A rendelkezéseknek természetesen összhangban kell lenniük a büntetésvégrehajtás alapvető célkitűzéseivel, a korszerűbb munkával. Ezek közül példának egy elemet emeljünk ki: a nevelést. Az új nevelési koncepció megvalósítását az elhelyezéssel is segíteni kell. Az új és differenciált nevelési elveknek megfelelően nemcsak a lakózárkákat és az egyes speciális körlet-részeket, hanem a megfelelő számú és méretű közösségi foglalkoztatókat, tantermeket, sőt adott esetben új intézetet is ki kell alakítani. Az elhelyezés és a nevelés dialektikus kapcsolatban van egymással. Míg a nevelés eredményességét korlátozza a kedve-

zőtlen elhelyezési lehetőség, addig megoldásával nő a rend, a tisztaság, csökken az elítéltek a ma még több helyen előforduló rongáló magatartása.

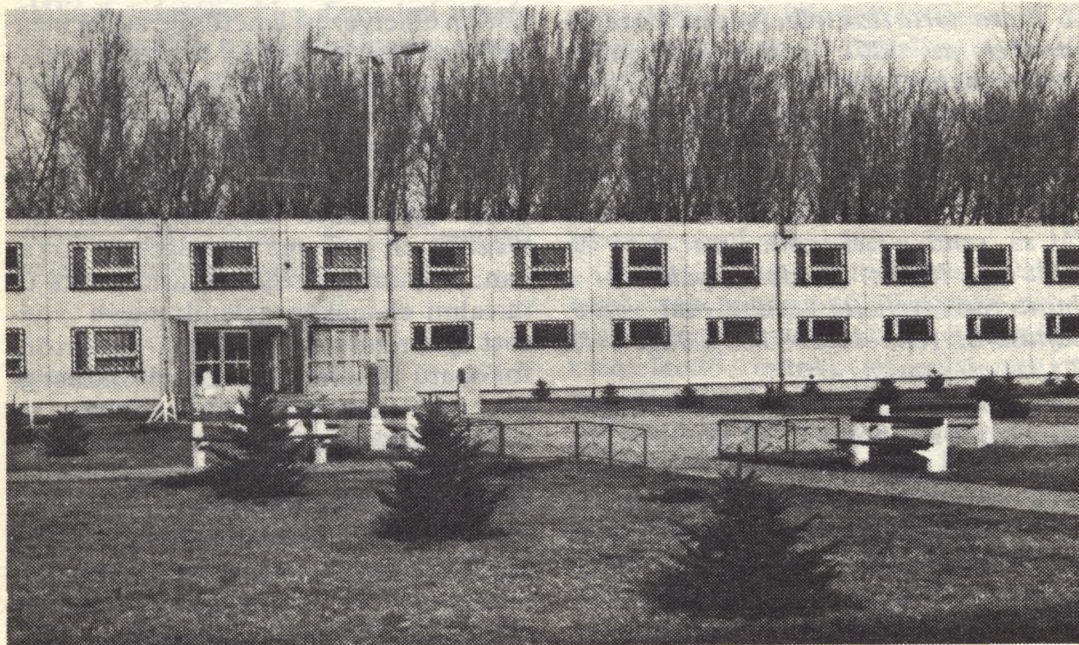
A korábbi jogszabály alapján az elítélteket fokozatuktól függően zárkában, vagy közös lakóhelyiségben helyezték el, míg ma egységesen zárkában. A büntetésvégrehajtási munka új tartalmi elemeként jelenik meg a „nyitott ajtó rendszer” a fogház- és börtönfokozatú elítélteknél. Ezzel összhangban már nem kötelező a fogház-, és a börtönfokozatú, illetve az átmeneti csoportba helyezett elítéltek elhelyezésére szolgáló intézetekben az ablakokra rácsot szerelni. Itt új vonás egyrészt, hogy a jogszabály a börtönfokozatnál is lehetőséget ad a rács elhagyására. Ennek értelmében szélesebb körben határozták meg a zárkák kötelezően előírt berendezési és felszerelési tárgyait. Így vált kötelező berendezési és felszerelési tárggyá a zárkaszekrény, a szeméttároló edény, a hamutartó, a rádió, illetve intézeti stúdió műsorának közvetítésére alkalmas hangszóró, folyóvízes mosdó (azokban az intézetekben, ahol vízvezeték van). Az előírás meghatározza, hogy a zárkákban a WC-t a helyiség többi részétől le kell választani. A miniszteri utasítás azt is elrendeli, hogy a zárka berendezési és felszerelési tárgyait lehetőleg egységesen, azonos szempontok alapján kell elhelyez-

ni, gondoskodva a folyamatos karbantartásokról, javításokról és pótlásokról.

A szabadulózárkát, az átlagtól eltérő berendezéssel – függöny, falikép, asztalterítő, szőnyeg, virág, folyóirat stb – kell ellátni. Számos változás van a különleges rendeltetésű zárkák terén. Ezek közül a leglényesebb, hogy megszűnt a „sötétzárka”, ugyanakkor a fegyelmi zárka

berendezési és felszerelési tárgyait is pontosították. Új jogintézményként jelent meg az elkülönítő zárka. Megfogalmazást nyert a dühöngő, illetve ön- és közveszélyes elítéltek elhelyezésére szolgáló különleges zárka kialakításának módja. Itt szabályozták ismét a halálbüntetésre ítélték elhelyezésére szolgáló zárkákkal kapcsolatos követelményeket.

A nők elhelyezése Mélykúton

A megváltozott büntetésvégrehajtási munka érdekében gondoskodni kell olyan helyiségek kialakításáról, amelyek lehetővé teszik az elítéltek szabad idejének hasznos és kulturált eltöltését. Ha az intézet adottságai lehetővé teszik, teremsportra alkalmas helyiség is létesíthető.

Az előzőeket ki kell egészíteni azzal, hogy a tárgyi feltételeket meg kellett, illetve meg kell teremteni. (Például: gyógyító-nevelő csoportok

foglalkoztató helyiségei.)

A büntetésvégrehajtási intézetek többsége a századfordulót megelőző időben épült. Ezekben van elhelyezve a fogva tartottak négyötöd része. A régi épületek az elhelyezési lehetőségeket alapjaiban meghatározzák. Nemcsak azért kedvezőtlenek, mert hiányoznak a közösségi foglalkoztatók, s egyéb olyan helyiségek, amelyeket a jelenlegi rendelkezések írnak elő, hanem mert:

– a régi börtönépítéssel a bizalmatlanságot, a ridegséget tükrözte, külsősejében a társadalomtól való minél teljesebb elszigetelést, belső elrendezésében pedig az egymástól történő elkülönítést szolgálta,

– a korszerű differenciált nevelési törekvések megvalósítását gátolja,

– a zárkák mérete kedvezőtlen, a nagy belmagasság, a jogszabályban előírt fogva tartottanként biztosítandó 6–8 légméter következtében, a zárkán belüli mozgástér erősen korlátozott (esetenként személyenként csak 0,5 négyzetméter),

– a fűtési megoldásuk általában korszerűtlen,

– a zárkák vízellátása nem volt megoldott,

– bővítési lehetőség nincs (főleg a megyei intézeteknél),

– nem felel meg az előírásoknak a befogadottak konyhája és mosója.

Ilyen „örökség” mellett gyors, látványos ütemű változást elérni nem lehet. Eredményt az intézetek általános, vagy részleges felújítása jelent, azonban tudomásul kell venni, és ez a felújítás jellegéből adódik, hogy nem változtatható meg minden, illetve a hiányzó helyiségek nem minden esetben pótolhatók. Az előzőekben említett új helyiségek kialakítása csak a zárkák más célú igénybevételével lehet megoldani. Ennek egyenes következménye, hogy az adott intézetben férőhelycsökkenés jelentkezik. Országosan ez jelentős férőhelykiesés hiszen a zárkák egyhatodát nem elhelyezési célra használják. Ugyanakkor az alapvető elhelyezési problémák nem minden esetben számolhatók fel az adott intézet felújítása során. (Például: a kedvezőtlen méretű és alakú zárkák, rossz elrendezési viszonyok.)

A férőhelykiesés jelenleg a büntetésvégrehajtásnál reális probléma, hiszen a jogszabály készítésekor olyan nézet uralkodott, hogy a fogva tartottak létszáma csökkenni fog. A gyakorlat azonban nem igazolta ezt a várakozást, az átmeneti csökkenést követően visszaállt, sőt jelenleg meghaladja a létszám az 1978. évi szintet. Gondjainkhoz hozzájárul az is, hogy a jogszabály készítésekor nem határozták meg elég pontosan, hogy milyenek a tárgyi feltételek. Az akkori gazdasági helyzet alapján feltételezhető volt, hogy munkánk feltételei nagyobb ütemben javíthatók, hiszen számos új épület létesítésére került sor (például: Sándorházán, Mélykúton, Baracskán, Nagyfán stb.). Az időközben népgazdasági szinten jelentkező gondok következtében a büntetésvégrehajtás költségvetési lehetőségei nagymértékben beszűkültek. Jelenleg fejlesztésre alig marad lehetőség, így a célok időbeni átütemezése vált szükségessé.

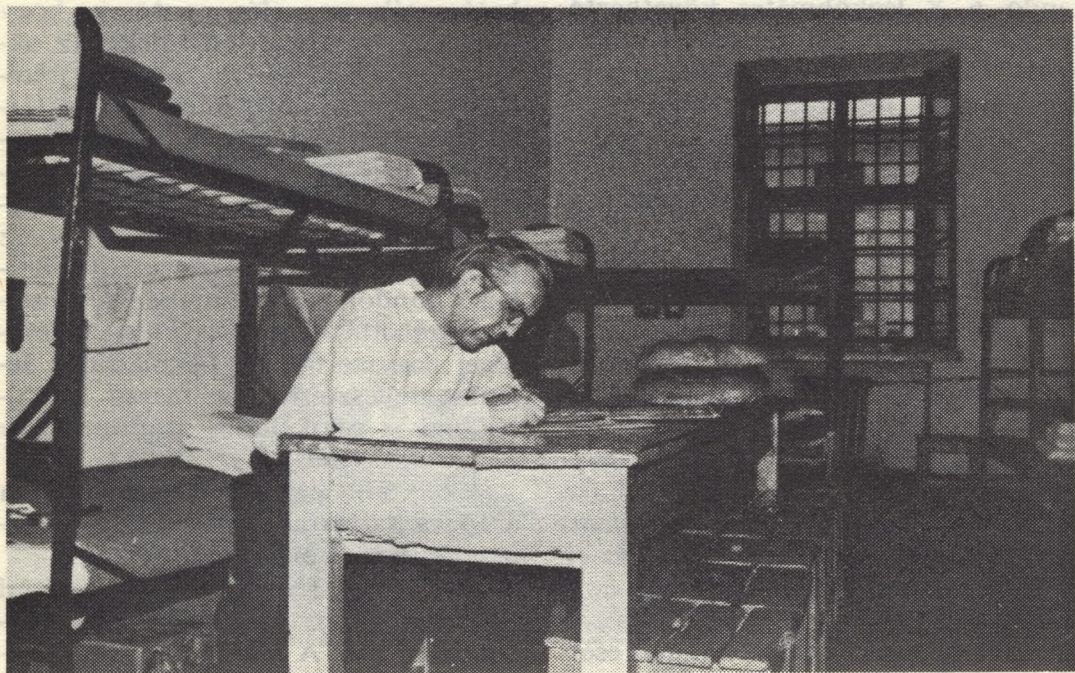
A büntetésvégrehajtási intézetekben a fogva tartottakat háromezer zárkában helyezük el.

Az összes férőhelynek körülbelül 60 százaléka az országos jellegű intézetekben van. A magas létszám következtében rendkívül nehezen tartható az előzőekben már említett előírás, amely szerint 6–8 légméter teret kell zárkán belül elítéltenként biztosítani. Bár egyes megyei intézetekben jelentős mértékű kihasználatlan férőhely van (például: Gyula, Zalaegerszeg stb.) ezzel egyidejűleg sajnos van olyan országos intézet is (például: Sopronkőhidai Fegyház, Szegedi Fegyház), ahol az előírás az időleges, illetve állandósuló zsúfoltság miatt nem tartható fenn. A jogszabály érvényesülését ezekben az intézetekben is meg kell valósítani. Szegeden az új

átmeneti intézet üzembe helyezése után a problémák enyhülni fognak. A többi intézetben azonban az előzőekben említett korlátozott fejlesztési lehetőségek miatt elsősorban szervezési intézkedések hozhatnak eredményt. Ennek érdekében a büntetés-végrehajtás vezetői már megvizsgálták az elítéltek kategóriánkénti legcélszerűbb elhelyezését, az átcsoportosítási

lehetőségeket. Hosszabb távon intézkedések történnek az elhelyezési és a munkáltatási adottságok közötti összhang megteremtésére. Kedvező hatás várható a későbbiek folyamán a körzetesítéstől, az intézeti szervezeti rendszer korszerűsítésétől. Férőhely szempontjából a zárkák jelentős szóródást mutatnak. A legkisebbek két-személyes — a régi magánzárkák —

Zárkában levélírás közben

ugyanakkor a legnagyobb zárkák 62 személyesek. Nevelési szempontból optimálisnak a 8–16 embert befogadó zárkák tekinthetők. Ennek az igénynek az országos intézeti férőhelyek körülbelül 40 százaléka felel meg. Ez az arány csak lassan, hosszabb időszak alatt javulhat az új létesítmények átadásával. Érdekességként meg kell jegyeznünk, hogy a Márianosztrai Fegyház és Börtön MZ-körletének fel-

újításánál speciális megoldást terveznek, ugyanis a 124 db 4 férőhelyes zárkát 42 db 12 személyes „lakórésszé” alakítják majd át.

A zárkák 95 százalékát vízöblítéses WC-vel látták el. Az úrcsöbörrendszer a VI. ötéves terv folyamán tovább csökken, ugyanis az előbbieken már említett márianosztrai felújítás után csupán a zárkák egy százalékában (Veszprémi Bv. Intézet) nem

lesz vízöblítéses WC. Jelenleg a zárkák 20 százalékában van csupán folyóvízes mosdó, 70 százalékában pedig hidegvíz-ellátás. A zárkák vízellátását is kiemelt kérdésként kell kezelni, ezért a hideg víz biztosítására a VI. ötéves tervben kerül sor. A meleg víz biztosítását azonban csak a következő ötéves tervben lehet megoldani. A zárkák nagy többségében nincs biztosítva „az olvasáshoz alkalmas világítás”. A világítás korszerűsítése ebben az ötéves tervben nem fejeződik be, ugyanis műszaki, energetikai problémákat is ezzel összefüggésben meg kell oldani az intézetekben.

Az intézetek valamennyi lakózárkája az előírt tárgyakkal berendezett. A büntetésvégrehajtás anyagi teherbírásával összhangban a fejlesztést és a berendezési tárgyak felülvizsgálatát is elkezdték. Elsőként az új típusú fém zárkaszekrény és ülőke kialakítása érdemel figyelmet. Ki kell emelni továbbá az új típusú felhajthatós ágy kísérleteit. A speciális, falra szerelt, összecukható ágygal egyrészt csökken a zárkatorlaszolás veszélye, másrészt az elítéltek mozgási lehetősége több mint kétszeresére nő. (Ennek elsősorban fegyházfokozatú elítélteknél van jelentősége.) Súlyos gondunk, hogy a feltételrendszer hiánya miatt – kisméretű fürdők, melegvízszolgáltatási problémák – egyes intézetekben korlátozott az elítéltek tisztálkodási lehetősége. E téren is csak nagyon lassú előrehaladás várható. Az előzőekben már többször említett korlátozott gazdasági feltételek miatt.

A jogszabály előírása alapján az elítéltek oktatásához a büntetésvégrehajtási intézetekben 68 tanterem (ebből 57 az országos intézetekben) lé-

tesült. Ezen túlmenően 83 (ebből országos intézeteknél 55) olyan helyiség van, amelyekben nagylétszámú közösségi foglalkozás tartható. Itt kell megemlíteni, hogy az új jogszabály hatálybalépése óta az elítéltek évi pihenőidejének eltöltéséhez 61 zárkát alakítottak ki országosan.

Egyre több helyen tudunk az elítéltek részére sportolási lehetőséget biztosítani. A megyei intézeteknél azonban problémát jelent a beépítettség. Kinti szabad terület nem áll rendelkezésre, a teremsporthoz pedig tornatermekkel nem rendelkeznek. Ezért elsősorban az egyéb rendeltetésű helyiségek sportolási igénybevételeivel próbálkoznak.

A felsoroltak alapján megállapítható, hogy a különféle nehézségek ellenére is, az elítéltek oktatásához, közösségi foglalkoztatásához szükséges helyiségek alapvetően rendelkezésre állnak. Gondot okoz azonban, hogy az intézetek ellátottsága e téren erősen eltérő, a további helyiségek kialakításának lehetősége erősen korlátozott. Az elítéltek elhelyezésének további céljai:

– valamennyi büntetésvégrehajtási intézetnél biztosítani kell, hogy a jogszabályi előírások maradéktalanul érvényesüljenek,

– a gazdasági lehetőségek függvényében javítani kell az ellátás színvonalát, ezen belül kiemelt kérdés a korszerű higiéniai feltételrendszer (WC, vízellátás).

A büntetésvégrehajtás új feladatainak végrehajtásához az alapvető tárgyi feltételek biztosítottak, de a megfelelő elhelyezést országosan mégsem oldhatjuk meg az egyik napról a másikra.

Szende Péter